

ร่างทรง ตุ๊กตาลูกเทพ : ทวิลักษณ์ทางความเชื่อ มูลค่า ความรุนแรง และความตาย*

Oracle, Spiritualist's Dolls: The Dichotomous Beliefs (BIPOLA)

Violence and Death the Supernatural Power and
Belief Representing Violence and Dead

พระปลัดระพิน พุทธิสารโ

Phrapalad Raphin Bhuddhisaro

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: Raphind@yahoo.com

บทคัดย่อ

ร่างทรง ตุ๊กตาลูกเทพ เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มีนัยยะของการสร้างสิ่งเชื่อให้เกิดขึ้นผ่านรูป กระบวนการ และวิธีการ แต่นัยยะที่สะท้อนออกมา คือ ความเชื่อที่เป็นได้ทั้งจริง และหลอกลวง รวมไปถึงมูลค่าที่ต้องจ่ายเพิ่มจากความเชื่อนั้น พร้อมสะท้อนทวิลักษณ์ทางความเชื่อที่ปรากฏในคนนั้น เป็นพฤติกรรมและการกระทำที่เกิดขึ้นจริงในสังคม จนกระทั่งนำไปสู่ความรุนแรงทางความเชื่อ การตีโต้ หรือต่อต้านจากฝ่ายที่ไม่เชื่อ จนส่งผลให้กลายเป็นความแปลกแยก และเป็นอื่นไปในที่สุด

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทวิลักษณ์ทางสังคมผ่านปรากฏการณ์ร่างทรงและตุ๊กตาลูกเทพ พร้อมใช้หลักการทางพระพุทธศาสนา มาวิเคราะห์สะท้อนมุมมองในปรากฏการณ์นี้

คำสำคัญ: ทวิลักษณ์ทางความเชื่อ, ร่างทรง, กุมารทองลูกเทพ

Abstract

The child's body is a social phenomenon that is happening today. Implications of creating what is believed to occur through the forms and methods, but the implications are reflected. The value of faith the real trick is to increase the value of faith to pay. A reflection of as dichotomous beliefs. Behavior and actions, actual society. The violence led to believe the Tito or resistance from the other side as if looking into a different faith to others.

* Received January 24, 2024; Revised April 27, 2024; Accepted April 29, 2024

This article aims to study the dichotomous social phenomena through the medium. Gold and the gods to understand the principles of Buddhism and pointed to a concerted manner to understand this phenomenon.

Keywords: the dichotomous beliefs, Oracle, Spiritualist's gold ball.

บทนำ

ปรากฏการณ์ร่างทรง ตึกตากลูเทพ ที่ปรากฏในสังคมไทยช่วงที่ผ่านมา (คมกฤษ อยู่เต็กเค่ง: 2558) เป็นการสะท้อนภาพทวิลักษณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน หากมองย้อนกลับไปในสังคมไทยในอดีตปรากฏการณ์จตุคามรามเทพ “...ในช่วงปี พ.ศ. 2548- 2551 วัดมุนีมงคลจตุคามรามเทพได้กลายมาเป็นสินค้าและสินค้าเชิงสัญลักษณ์อย่างชัดเจน พร้อมทั้งเปลี่ยน ความหมายจากการเป็นเพียงสิ่งศักดิ์สิทธิ์สู่การเป็นสินค้าที่มีความศักดิ์สิทธิ์...” (ณัชธัญนพ สุกใส : 2011) ที่ถูกวิเคราะห์ตีความไปตามสภาพปัญหาสังคมในช่วงเวลานั้น ในส่วนปรากฏการณ์ร่างทรง และตึกตากลูเทพ มีนักวิชาการได้สะท้อนทัศนะอธิบายปรากฏการณ์นี้ว่า “สังคมไทยชาติที่พึ่ง” (ดร.วัลลภ ปิยะมโนธรรม, เติลินวิธ, 26 ม.ค.2559) เกิดคำถามเนื่องต่อไปว่าเมื่อสังคมมีปัญหา คนชาติที่พึ่ง การแสวงหาทางข้ามพ้นสภาพปัญหา ด้วยการยึดเกาะต่อสิ่งเชื่อ ร่างทรง-ตึกตากลูเทพ” หรือช่องทางออกอื่นๆ บางรายผ่านไปได้ แต่ในบางรายมีผลในทางตรงกันข้าม ดังมีผลยืนยันเป็นสถิติของคนไทยต่อการตัดสินใจที่พบว่า “...ตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมาคนไทยเสียชีวิตจากการฆ่าตัวตายราว 4,000 รายต่อปี หรือกว่า 300 รายต่อเดือน ถือเป็นอันดับ 3 ของโลก รองจากประเทศญี่ปุ่นที่ฆ่าตัวตายมากเป็นอันดับ 1 และอันดับ 2 คือ สวีเดนและสแกนดิเนเวีย ที่มีอัตราฆ่าตัวตายเท่ากัน ทั้งสามประเทศนี้ส่วนใหญ่ผู้ที่ฆ่าตัวตายจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีปัญหาสุขภาพและเกิดความเบื่อหน่ายจากการดำเนินชีวิตหลังเข้าสู่วัยชรา และไม่ยอมเป็นภาระของคนในครอบครัว...” (หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ 1 มีนาคม 2559) แปลว่าสังคมนี้มีปัญหาสูง ? น.พ.ยงยุทธ วงษ์ภิรมย์ศานย์ หัวหน้ากลุ่มที่ปรึกษากรมสุขภาพจิต และโฆษกกระทรวงสาธารณสุขเปิดเผยว่า “...ปัจจุบันมีสถิติคนไทยฆ่าตัวตายสูงขึ้น ในจำนวนนี้มากถึงร้อยละ 70 ฆ่าตัวตายด้วยวิธีแขวนคอ รองลงมาประมาณร้อยละ 20 ใช้ยาพิษโดยเฉพาะยาฆ่าแมลง และอีกประมาณร้อยละ 10 เลือกรื้อยิงตัวตาย ซึ่งผู้ที่ฆ่าตัวตายสำเร็จมักเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง โดยพบว่าปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการฆ่าตัวตายคือ การดื่มสุรา มักพบในผู้ที่ดื่มสุราจัดทำให้ขาดสติในการควบคุมตัวเอง ปัญหาสุขภาพโดยเฉพาะผู้ที่มีสุขภาพจิตไม่ปกติป่วยโรคซึมเศร้า ปัญหาสุขภาพในผู้สูงอายุ ผู้ป่วยที่มีโรคเรื้อรังบางรายเกิดความคิดไม่ยอมเป็นภาระของลูกหลานทำให้คิดสั้น และที่พบมากคือปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เกิดการทะเลาะกันภายในครอบครัว ผิดหวังเรื่องความรัก ขาดการดูแลเอาใจใส่...” จากสถิติการฆ่าตัวตายเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า “สังคมป่วย” ชาติที่พึ่ง มีความรู้สึกลัวชีวิตไม่มั่นคง และขาดสิ่งยึดเหนี่ยว การแสวงหาความเชื่อ สิ่งเชื่อ เพื่อยึดเหนี่ยว บรรเทา ผ่อน คลายออก

จากปัญหาที่เผชิญ ด้วยการยึดถือต่อความเชื่ออื่น เช่น ร้างทรง ตึกตาลูกเทพ หรืออื่น ๆ จนกลายเป็นทวิลักษณ์ทางความเชื่อ ดังที่ปรากฏ และอาจเป็นปัจจัยให้เขาเหล่านั้น ข้ามพ้นจากความรุนแรงในการแก้ปัญหาอื่น ๆ ได้ ในทางกลับกันถ้าไม่สามารถผ่านได้ สถิติการใช้ความรุนแรง จนกระทั่งฆ่าตัวตายอาจเพิ่มร่วมกับสถิติที่เกิดขึ้นจริงในขณะนี้ ดังนั้นการหาจุดยึดเกาะทางความเชื่อผ่านร้างทรง ตึกตาลูกเทพ ที่กำลังเกิดขึ้นจริงในขณะนี้ จนดูประหนึ่งเป็นความเจ็บป่วยของสังคม ที่ผู้คนสื่อสารกับวิญญาณผ่านการทรง หรือวิญญาณหรือสิ่งเทียบวิญญาณใน “ตึกตาลูกเทพ” คนกลุ่มนี้ และสังคมนี้ ถูกตั้งคำถามว่า “เกิดอะไรขึ้น” ทั้งคำถามนั้นอาจสะท้อนลึกลงไปอีกชั้นหนึ่งว่า “เรา” ในฐานะสมาชิกในสังคมนี้ จะมีท่าที ทางออก หรือมีส่วนร่วมต่อปรากฏการณ์นี้อย่างไร ?

ภาพที่ 1 ปรากฏการณ์ลูกเทพภาพสะท้อนทวิลักษณ์ทางสังคม ศาสนาและความเชื่อ
(ภาพ : ข่าวสดออนไลน์)

ทวิลักษณ์ : ร้างทรง ตึกตาลูกเทพ กับมูลค่าทางเศรษฐกิจ

รายงานจากศูนย์วิจัยกสิกรรมระหว่าง พ.ศ.2537-2538 ให้ข้อมูลว่า มีคนทรง/สำนักทรงกว่า 8 แสนคน/สำนัก ทั่วประเทศ มีเงินหมุนเวียนในระดับกว่า 2 หมื่นล้านบาท จากข้อมูลนี้ยืนยันได้ว่าเงื่อนไขของสำนักทรงสัมพันธ์กับวิถีทางเศรษฐกิจและเงินเป็นสำคัญด้วย นับตั้งค่าครู ค่าเครื่องเซ่นบูชา หรือการบวงสรวง ไปจนถึงกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวกับสำนักทรง (พระเตียรวิทย์ อุตตสนโต (โอชาวัฒน์), 2559) ดังนั้น จึงปฏิเสธไม่ได้เลยว่าสถิติของการทรงสัมพันธ์กับกิจกรรมทางศาสนา การทำบุญ การสร้างกิจกรรมสาธารณกุศล นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการให้ข้อมูลไว้ว่า “...การทรงเจ้าเข้าผีเป็นปรากฏการณ์ทางศาสนาที่มีมานานแล้วในบ้านเราและดินแดนอุษาคเนย์ เนื่องด้วยเรานับถือศาสนาผีกันมานานก่อนที่ศาสนาจากเมืองแขก คือพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ฮินดูจะเข้ามา... การทรงเจ้าเข้าผีเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมในศาสนาผี ซึ่งผมเข้าใจว่ามีความหมายและหน้าที่หลาย

อย่าง...ผีในพิธีกรรมทรงเจ้าเข้าผีนี้มักหมายถึงผีที่เป็นบรรพบุรุษ ซึ่งมีทั้งบรรพบุรุษจริง ๆ ตามสายเลือดและบรรพบุรุษที่เป็นบุคคลในตำนาน หรือไม่ก็เป็นเทพเจ้าในท้องถิ่นนั้น....” (คมกฤษ อยู่นี้เต็ก, 2558 น.65) ทั้งข้อมูลในรายงานการวิจัยว่ายืนยันว่า “...ร่างทรงยังคงมีบทบาทอยู่ในสังคมอย่างต่อเนื่องแม้ว่าสภาพแวดล้อมทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของสังคมนั้นได้เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา...การที่ประชาชนต้องแข่งขัน ดันรนต่อสู้ในสังคมเพื่อยังชีพทำให้เดือดร้อนทั้งทางกาย...หรือใจ...” (นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ, 2532) รวมไปถึงปรากฏการณ์ “ตุ๊กตาลูกเทพ” สิ่งเทียมที่มีนัยยะของการนำวิญญาณที่เคยสถิตอยู่กับที่ เช่น นางกวัก กุมารทอง รักยม ที่มีคนใช้คำว่า “กุมารทอง กลายพันธุ์” หรืออื่น ๆ ที่เคยเป็นเพียงสิ่งบูชาที่อยู่กับที่ ได้กลายเป็นความเชื่อที่เคลื่อนที่ได้ “...หลายอย่างมีการนำไสยศาสตร์มาผูก เพื่อให้รู้สึกว่าจะช่วยให้ได้ผลสำเร็จรวดเร็วขึ้น กับกรณีตุ๊กตาลูกเทพนี้ ก็เช่นกัน ไม่เพียงสะท้อนอาการโหยหาความรัก แต่ยังสะท้อนสภาวะเชิงจิตวิทยาของผู้คนในสังคมยุคนี้ ที่ต้องการอะไรด่วน ๆ โหยหาความสำเร็จที่เร็ว ๆ ให้ทำอะไรก็ได้ ไม่เว้นแม้กระทั่งการขอพรจากสิ่งของแบบนี้...” (เดลินิวส์, 26 ม.ค. 2559) และในความเชื่อนี้ก็รวมทั้งมีมูลค่าของความเชื่อที่แตกต่างจากสิ่งอื่น เช่น กุมารทอง กลายเป็นส่วนเสริมร่วมระหว่างสิ่งมีชีวิต เช่น ขนาด รูปลักษณ์ เครื่องทรง การแต่งกาย การเสียค่าใช้จ่ายส่วนเสริมอันเป็นองค์ประกอบรวม ดังที่คนในวงการตุ๊กตาลูกเทพให้ทัศนะไว้ “...ที่คิดทำตุ๊กตาลูกเทพขึ้น เพราะอยากเชื่อมคนให้เข้าวัด ให้หันมาทำบุญให้เยอะขึ้น แต่หลังๆ มีคนคิดทำเป็นธุรกิจ มีเรื่องการตลาด เรื่องรายได้ เข้ามาเกี่ยวข้องจริงจิง...” (เดลินิวส์, 26 ม.ค. 2559) รวมทั้งมีผู้แสดงทัศนะไว้ใน เพจ Fuck Ghost พักโกสต์ : สมาคมต่อต้านสิ่งมกมาย ที่ได้โพสต์แสดงความเห็นเอาไว้ว่า “...อาชีพนี้ดีขายสินค้าแพงเกินราคาได้ แถมภาษีก็ไม่ต้องจ่ายอีก ซึ่งสรรพคุณบอกทำนู่นทำนี่ได้ ฝ่าบ้านได้ ทำใหรรวย กิจการเจริญ รุ่งเรือง หากมองว่าเป็นสินค้าซื้อตามสรรพคุณแล้วไม่เป็นไปตามคำกล่าวอ้าง มันก็เข้าข่ายหลอกลวงต้มตุ๋นนะ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคหรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งตรวจสอบ...” (ASTV ผู้จัดการ, 25 พ.ค. 2558) ดังนั้นประเด็นทั้งร่างทรง/ตุ๊กตาลูกเทพ เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่คาบเกี่ยวกัน แต่มีนัยยะที่เหมือนกันคือการแสวงหาที่พึ่ง สรรณะยึดเหนี่ยวสำหรับการดำเนินชีวิต ภายใต้สถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่ผันผวนเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยมีมูลค่าทางความเชื่อที่ต้องจ่ายร่วมกับการหยิบจับหรือนำความเชื่อนั้นมาใช้ ที่อาจมีนิยามว่า “มูลค่าของความเชื่อ”

ร่างทรง ตุ๊กตาลูกเทพ พฤติกรรมชี้นำทางสังคม สังคมป่วย ?

ร่างทรงก็ดี หรือตุ๊กตาลูกเทพ เกิดจากสภาพความเชื่อ และการยึดเหนี่ยวทางสังคม ความเชื่อเหล่านี้มีนัยยะของการชี้นำสังคม หมายถึงร่างทรง ที่ทำหน้าที่สื่อสารระหว่างวิญญาณ ของบุรพ ภัคตริย์ เทพเจ้าอินดู หรือวิญญาณอื่น เช่น พระพิฆเนศ แม่พันธุรัตน์ พระแม่กาลี เจ้าแม่ผีเสื้อสมุทร ผีอั้งยี่ ขุนช้าง หลวงพ่อเงิน พ่อปู่ฤๅษี เจ้าแม่กวนอิม พระแม่กาลี เป็นต้น กับร่างของผู้ทรง อันเป็นที่

นิยมในช่วงปัจจุบัน ที่เป็นได้ทั้งจริง ลวง หรือนัยยะอื่นๆ แล้วชี้นำสังคม ให้สาธุศิษย์ได้ทำหรือปฏิบัติ ตาม จะด้วยเหตุผลในเรื่องความเป็นจริง ที่เรียกว่า “จริงแท้” หรือผลประโยชน์จากการการรสร้างเป็น ชุดความเชื่อนั้น ภาพลักษณ์ที่ชัดเจนคือ “ร่าง” ผู้ทรงได้กลายเป็นผู้ชี้นำด้านอารมณ์และวุฒิภาวะบาง ประการ ก็แปลว่าสำนักทรง หรือคนทรง จะมีบทบาทสำคัญ ในการชี้นำสมาชิกและคนในสังคม ให้กระทำหรือไม่กระทำตามที่ผู้ทรงนั้นชี้แนะให้กระทำ จนทำให้สังคมนี้ มีสมาชิกในสังคมนี้เป็น “ทวิลักษณ์” ประหนึ่งมีสองบุคลิกในร่างเดียว นัยหนึ่งเป็นสมาชิกที่ปกติเหมือนมนุษย์ในสังคม อีกนัย หนึ่งแฝงไปด้วยความเชื่อต่อภาพซ้อนของวิญญาณอื่นในร่างทรงนั้น และในเวลาเดียวกันผู้ที่เป็นร่าง ทรงก็กลายเป็นคนซ้อนคนที่นัยหนึ่งเป็นคนปกติที่ต้องกินอยู่หลับ นอนปกติ อีกนัยหนึ่งเป็นคนพิเศษที่ เหนือกว่าคนปกติในสังคม ที่ทำหน้าที่สื่อกับวิญญาณและความเชื่ออื่นๆ ทำให้เกิดทวิลักษณ์ของคนใน สังคมที่ขาดความมั่นใจ ต้อง “พึ่งพา” ความเชื่ออื่นที่นอกเหนือจากตนเอง ขาดความมั่นใจ ขาดความ เป็นตัวของตัวเอง หากคิดเล่นๆ ว่าทั่วประเทศมีสำนักทรงอยู่ประมาณ 1 ล้านสำนักทรงมีสมาชิกในแต่ สำนักอยู่ที่สำนักละ 10 คน ก็จะมีสมาชิกของแต่ละสำนักทั่วประเทศอยู่ที่ 10 ล้านคน นัยยะว่าถ้าคน ในสังคมนี้มีทวิลักษณ์ในแบบคนทรง ร่างทรงก็จะกลายเป็นทวิลักษณ์ทางความเชื่อ ในส่วนของกุมาร ทองลูกเทพ การที่สมาชิกในสังคมใช้ชีวิตเหมือนจริงผ่านตุ๊กตาที่ถูกทำให้เชื่อว่าเป็นกุมารทองลูกเทพ เสมือนมีชีวิตจริง กินอาหารได้ พาร่วมเดินทางในยานยนต์สาธารณะ รถไฟ รถยนต์ หรือเครื่องบิน หรือการพูดคุยเหมือนมีชีวิตอยู่จริง จึงเกิดคำถามต่อไปว่าแล้วจริงๆ มันจะทำให้คนปกติที่ใช้ชีวิตถูก ความด้วยพื้นที่ การใช้ชีวิตเป็นปกติ และอาจสร้างความตระหนกกลัวเกี่ยวกับวิญญาณและสิ่งเร้นลับกับ คนที่ใช้ชีวิตในแบบความเชื่ออื่นๆ บางคนอาจตั้งข้อสังเกตว่าชุดความเชื่อเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ไม่ควร ใช้กรอบคิดใดๆ เป็นเครื่องตัดสิน เพราะเมื่อถึงที่สุดของเป็นของใครก็ของใครไม่มีสูตรตายตัว ดังนั้น การใช้แนวคิดกระแสหลักไปเป็นเกณฑ์ตัดสิน จึงทำให้เกิดข้อถกเถียงและประเด็นปัญหาพอสมควร แต่อย่างน้อย การที่ร่างทรงเป็นผู้มีลักษณะทวิลักษณ์และกลายเป็นต้นแบบและผู้นำทางสังคมหากคิด โดยถ้อยเลื่องง่าย ๆ ว่าทั่วประเทศมีสำนักทรงผ่านคนทรงกว่า 8 แสนคน จากสถิติที่พอค้นหาได้ และ เขาเหล่านั้นได้กลายเป็นแบบให้กับคนจำนวนมาก ซึ่งปัจจุบันน่าจะมากกว่านั้นด้วยเหตุผลว่าร่างทรง แต่เดิมอาจมีรูปแบบเฉพาะ เช่น บุรพกษัตริย์ เทพในอินเดีย ปัจจุบันลักษณะร่างทรงมีความซับซ้อน มากยิ่งขึ้น จนกระทั่งกลายเป็นกุมารทอง นางกวัก หรือตัวการ์ตูนในนิยายญี่ปุ่น หรือตัวเอกใน วรรณคดีไทย เป็นต้น ดังนั้นภาพลักษณ์ของการทรงหรือร่างทรงจึงมีลักษณะที่ซับซ้อนขึ้นและในเวลา เดียวกันได้สะท้อนความจริงประการหนึ่งว่า มันคือความจริงในการดำเนินชีวิตและมี ศาสนิก ทั่วไป ในส่วนกุมารทองลูกเทพ ก็ได้กลายเป็น “เทรน” ที่ติดตลาดและฮิตอยู่ตลอดเวลาได้กลายเป็น ปราบฏการณ์ร่วมทางสังคมอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ซึ่งสะท้อนออกมาเป็นผลในเชิงบวกของสังคม นายแพทย์ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ หัวหน้ากลุ่มที่ปรึกษากรมสุขภาพจิต กล่าวเพิ่มเติมว่า

...ถ้ามองว่า เป็นความเชื่อ เหล่านี้ ก็คือการเสริมสร้างกำลังใจประเภทหนึ่ง คือ ความศรัทธาในรูปแบบหนึ่ง แต่ความศรัทธาเหล่านี้ก็ต้องอยู่บนหลักของความจริงด้วย ด้วยการทำงานอย่างมุ่งมั่น วางแผนอย่างดี ใช้จ่ายอย่างระมัดระวัง จึงจะเกิดผล อย่างไรก็ตาม ในอีกมุมหนึ่ง เป็นเรื่องของความหมายประโยชน์จากการตลาด ที่เห็นได้ตั้งแต่การใช้ บุคคลที่มีชื่อเสียง หรือ ดารา มาเป็นผู้นำหรือมีอิทธิพลทางความคิดต่อคนอื่นๆ ผสมกับการนำความเชื่อ ความศรัทธาของคนในเรื่องลึกลับ โชค ลาภ เข้ามาดึงดูดความสนใจ ตลอดจน การอาศัยโซเชียลมีเดีย ซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสารที่ถูกส่งต่อไปได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง เมื่อเห็นบ่อยๆ ซ้ำๆ จึงกลายเป็นกระแสฮิตได้ไม่ยากนัก แต่คาดว่า กระแสนี้จะค่อยๆ เย็นลงไป ถ้าไม่มีเหตุการณ์อื่นๆ มากระตุ้นอีก อย่างไรก็ตาม ปฏิเสธไม่ได้ว่า กระแสฮิตที่เกิดขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้โฆษณาชวนเชื่อ เข้ามาหลอกลวงหวังผลประโยชน์ได้เสมอ จึงขอให้ระวังให้มากสิ่งที่สามารถทำได้ก็คือ การมีสติ อย่ารีบตอบสนอง โดยไม่ยั้งคิด ซึ่งสติ จะช่วยให้เรา ไม่ประมาท ยับยั้งชั่งใจตัวเองได้ ไม่คิด พุด ทำ อย่างหุนหันพลันแล่น จะได้ไม่ถูกหลอกลวง เสียทรัพย์สินเงินทองมากมาย ทั้งนี้ คนไทยเป็นศาสนิกที่ดี ขอให้ยึดหลักศาสนาไว้ถ้าอยากเป็นสุขก็ต้องขยันทำมาหาเลี้ยงชีพ ไม่ก่อกวนยืมสิน ใช้จ่ายให้พอดี ไม่สุรุ่ยสุร่าย เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีจิตแพทย์หญิงพรรณพิมล วิปุลากร รองอธิบดีกรมสุขภาพจิต ให้ทัศนะอธิบายปรากฏการณ์นี้ว่า

....การเลี้ยวตุ๊กตาลูกเทพเป็นไปตามกระแส ความนิยม และ เป็นความเชื่อพื้นฐานของมนุษย์ ไม่ถือว่าเป็นโรคจิต แต่อยากเตือนประชาชนชนว่าเลี้ยงได้แต่อย่าให้กระทบต่อตัวเองและบุคคลอื่น เช่น จะให้คนอื่นมาอมรับตัวเรานั้นไม่ได้ และเกรงว่าจะมีค่าใช้จ่ายเกินความจำเป็น จึงอยากแนะนำให้ยึดเหนี่ยวศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจมากกว่า เพราะทุกศาสนาสอนให้ทุกคนเป็นคนดี...

ในมุมมองของ “อาจารย์เทพพงศาสดาร” เจ้าของสำนักพงศาสดาร และเจ้าไอดี “กุมารทองบาร์บี้” ที่ให้สัมภาษณ์ในนิตยสาร Mars ในประเด็นความเชื่อเครื่องราง ของขลังยุค 2015 ไว้ว่าน่าสนใจว่า

...ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังจริง ๆ มันเป็นเรื่องการเสริมกำลังใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้คนเรามีความหวัง มีศรัทธา มีแรงอยากสู้กับปัญหาต่อ ซึ่งศรัทธาถ้าพูดในเชิงวิทยาศาสตร์มันก็คือจิตวิทยาอย่างหนึ่ง มันคือวิทยาศาสตร์ทางจิต เมื่อจิตพุ่งไปที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งมาก ๆ มันจะเกิดพลังบางอย่างและสะท้อนมาหา

เรา ศรัทธาจึงก่อให้เกิดปาฏิหาริย์ได้ แต่สิ่งที่สำคัญคือคุณต้องลงมือทำด้วยมันจึงจะ
ได้ผล...” (ASTV ผู้จัดการ, 25 พ.ค. 2558)

...ตุ๊กตาลูกเทพ เป็นเพียงการสร้างจุดขายให้ดูน่าสนใจ ซึ่งเป็นความเชื่อ
เฉพาะบุคคล แต่ในอีกแง่ก็สะท้อนความจริงในสังคมว่า คนไทยยังต้องการเครื่องยึด
เหนี่ยวจิตใจเพื่อนำมาเป็นที่พึ่งและสร้างความมั่นใจในการดำเนินชีวิต...” (ASTV
ผู้จัดการ, 25 พ.ค. 2558)

ปรากฏการณ์ร่างทรงก็ดี ตุ๊กตาลูกเทพก็ดี หากมองในมุมศาสนาหลัก อาจมองว่าเป็น
ปรากฏการณ์ที่อยู่นอกเหนือปรากฏการณ์ของชีวิต แต่ถ้ามองในมุมของสังคมและการดำเนินชีวิตอาจ
สะท้อนได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติของชีวิตที่ไม่ได้ผิดแผก แปรไปจากสังคมอื่นใด การเชื่อต่อ
ความหลากหลายในแบบศาสนาดั้งเดิมการเชื่อต่อสิ่งเชื่อมากกว่าหนึ่งชนิด หรือหนึ่งอย่างย่อมเป็น
ลักษณะร่วมของสังคม การเชื่อสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากศาสนากระแสหลักในสังคมไทย ได้สะท้อนให้
เห็นว่ามันเป็นความจริงเชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย ในปรากฏการณ์ทางความเชื่อเฉพาะ 2
ลักษณะที่ปรากฏในสังคมไทย เป็นภาพสะท้อนความเป็นทวิลักษณ์ในตัวบุคคล ที่นัยหนึ่งเป็นร่างทรง
นัยหนึ่งเป็นคนปกติ ที่ใช้ชีวิตปกติ อีกช่วงหนึ่งกลายเป็นผู้ที่สื่อสารกับวิญญาณ หรือวิญญาณอื่นให้เขา
มาจำลองแผ่ตัวเองได้ จึงเกิดคำถามต่อไปว่า สังคมป่วยหรือ ?

แนวคิดทางพุทธศาสนากับความเชื่อ/ร่างทรง/ตุ๊กตาลูกเทพ

ในฐานะที่พุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักในสังคมไทย จึงเกิดคำถามว่าจะเอาชุดความคิดใด
มามองปรากฏการณ์ทางความเชื่อและสังคมที่เกิดขึ้นจริงในขณะนี้ อาจมีชุดคำอธิบายในแนวอื่น ในวงกว้าง
ทางเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา หรืออื่นๆ อาจมีคำอธิบายไปอีกแบบหนึ่ง แต่ในฐานะที่เราเป็นชาวพุทธ
และสังคมเป็นชาวพุทธส่วนใหญ่ การมีแนวคิดในเรื่องทวิลักษณ์ที่ซ้อนระหว่างผี-พุทธ-พราหมณ์-ไสย-
วัตถุนิยม อาจสะท้อนทับกันอยู่ แต่ในมิติของการอธิบายในมิติทางความเชื่อขอเสนอแนวคิดทาง
พระพุทธานามาคำอธิบายร่วมเพื่อให้เห็นปรากฏการณ์ว่า เราจะมองปรากฏการณ์ นี้ผ่านโลก
ทัศน์ทางพระพุทธศาสนาที่ว่า “...พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการเชื่อในตน เชื่อในพระรัตนตรัย
และเชื่อในการพัฒนาศักยภาพของตัวเองตามหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน-อัตตา หิ อัตตโน นา
โถ” หมายถึง การพึ่งตนเองในการพัฒนาตนเองเข้าสู่อุดมคติและหลักการสูงสุดในพระพุทธศาสนา
ดังนั้นการที่ชาวพุทธสมาทานและนับถือสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากพระพุทธศาสนา ซึ่งพฤติกรรม และ
การกระทำที่ลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ พระพุทธศาสนาจึงให้เชื่อในพระรัตนตรัย “พุทธ ธรรม
สงฆ์ สรรณ คจจาเม” อันหมายถึงการถือแบบอย่างและวัตรปฏิบัติที่ดีเป็นกรอบในการปฏิบัติและ
ในขณะเดียวกันพุทธเจ้ายังสอนให้ปฏิบัติและวางท่าทีต่อทวิลักษณ์ทางความเชื่อไว้ว่า “...พระสมณโคดม

เว้นขาดจากการเลี้ยงชีพโดยทางผิดด้วยตรัสจณานวิชา เช่น อย่างที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวกฉัน โภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพโดยทางผิด ด้วยตรัสจณานวิชาเห็นปานนี้ คือ ให้ฤกษ์ อวาทมงคล ฤกษ์วิวาหมงคล ฤกษ์เรียงหมอน ฤกษ์หย่าร้าง ฤกษ์เก็บทรัพย์ ฤกษ์จ่ายทรัพย์ คุโชนคติ คุเคราะห์ร้าย ให้ยามดุจครุฑ ร่ายมนต์ให้ลั่นกระด้าง ร่ายมนต์ให้คงแข็ง ร่ายมนต์ให้มือสั้น ร่ายมนต์ไม่ให้หูได้ยินเสียง เป็นหมอทรงกระจก เป็นหมอทรงหญิงสาว เป็นหมอทรงเจ้า บวงสรวง พระอาทิตย์ บวงสรวง ท้าวมหาพรหม...” โดยหลักการพระพุทธเจ้าไม่ได้ส่งเสริม ดังทัศนะของ พระไพศาล วิสาโล เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต จังหวัดชัยภูมิ ให้แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่ออื่นไว้ว่า “... พุทธศาสนาจะเชื่ออะไรก็แล้วแต่ การเชื่อจะต้องไม่ประมาทต่อชีวิต ซึ่งเห็นว่าควรละเอาตนและ ศาสนาเป็นที่พึ่ง คือมีความเพียร ความไม่ประมาท และอยู่ในใจ พร้อมเห็นว่าความเชื่อในตุ๊กตาเทพ จะเป็นผลเสียมากกว่าผลดี ซึ่งจะนับถือก็ได้แต่อย่าลืมนึกว่าความเจริญ ความสำเร็จ จะเกิดขึ้นได้อยู่ที่ตัวเราที่มีความรอบคอบ และ ไม่มีอะไรที่พึ่งได้เท่าธรรมะ...”

ความรุนแรง ผ่านความเชื่อ ร่างทรง ตุ๊กตาลูกเทพ ?

ปรากฏการณ์การความเชื่อที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ภาพชัดก็คือการแสดงท่าทีต่อต้านหรือ คัดค้านต่อพฤติกรรมหรือการกระทำอื่นๆ ของผู้นับถืออื่น เช่น มองว่าเชื่อเรื่องร่างทรงก็ดี การเชื่อ กุมารทองลูกเทพ ก็ดี หรือไปจนถึงเพี้ยนบ้าง งมงายบ้าง หรืออีกหลายกรณีที่สะท้อนถึงความรุนแรง ต่อความเชื่อของผู้เชื่อ/ศรัทธา รวมไปถึงการสะท้อนความเชื่อที่แตกและแสดงออกต่อความแตกต่าง นั้น จนกลายเป็นอื่น หรือผลักให้เขาเหล่านั้นเป็นอื่นไปในที่สุด หากเรามองความเป็นจริงของชีวิตจะ สท้อนให้เห็นว่าความเชื่อและการใช้ความเชื่อสร้างความรุนแรงมาแล้วนับแต่อดีต เช่น พฤติกรรม ความเชื่อของลัทธิจิม โจนส์ ฉายา “ศาสดาเถื่อน” ที่นำสาวกดื่มยาพิษฆ่าตัวตายหมู่ 933 ศพ ใน พ.ศ. 2521 ด้วยความเชื่อว่า “วิญญาณจะเป็นหนึ่งเดียวในภาพหน้า เป็นนิรันดร์ในดวงอื่น” รวมถึง ลัทธิโอมชินริเกียว ที่มีสาวกนับถือในญี่ปุ่นและรัสเซีย กับความเชื่อเรื่อง “โลกาวินาศ” จนมีผลให้ สาวกได้ปล่อยแก๊สซาริน ที่สถานีรถไฟใต้ดินในกรุงโตเกียว ในเดือนมีนาคม พ.ศ.2538 มีผลให้ ผู้เสียชีวิต 12 คน และบาดเจ็บกว่า 6,000 คน การนำความเชื่อและศรัทธาไปสร้างพลังขับเคลื่อนกลุ่ม จนกระทั่งกลายเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ความตาย ความรุนแรง การค้าทอ และมุ่งหวังต่อชีวิต อีกฝ่ายที่คิดต่าง จัดเป็นความรุนแรง

การดูบทสนทนาของกลุ่ม ในรายการทีวี จะเห็นว่า การสร้างแรงจูงใจให้เชื่อ หรือต้องเชื่อ จึงกลายเป็นความขัดแย้งทางความเชื่ออย่างชัดเจน และนำไปสู่การแสดงออกต่อสาธารณะต่อความ เชื่อ ทำให้เกิดความเชื่อสองฝ่าย คือฝ่ายหนึ่งควรเชื่อ อีกฝ่ายหนึ่งไม่ควรเชื่อ การใช้ความรุนแรง ผ่านการเชื่อและไม่เชื่อ เป็นเครื่องมือในการสกัดผู้ไม่เชื่อ และสะกดผู้เชื่อให้ยอมตามหรือ “ศิโรราบ” หรือยอมจำนน ประโยคของการโต้เถียงเป็นหลักชัดเจนว่า “คุณต้องมีความเชื่อ” ต้องมีความ

“ศรัทธา” ก็เกิดคำถามว่าในเมื่ออีกคนไม่เชื่อ อีกฝั่งไม่เชื่อแล้วจะทำประการใด ในเมื่อมันไม่เชื่อ จะให้เชื่อได้อย่างไร การที่พระนารายณ์ตอบแก่คณะทูตของพระเจ้าหลุยส์ 14 แห่งฝรั่งเศส หากเป็นพระประสงค์ของพระเจ้า ท่านก็จะดลจิตดลใจให้หันไปนับถือพระองค์เอง

ดังนั้น ความเชื่อและการถูกทำให้เชื่อได้กลายเป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างร่างทรงหรือตุ๊กตาลูกเทพ การแสดงออกกว้างขวาง บ้า เสียสติ หรือโง่ ที่ถูกหลอก ในเรื่องของมูลค่าที่เกิดขึ้นและค่าใช้จ่ายอันจะไม่พึงจ่าย ดังกรณีของตุ๊กตาลูกเทพ กับราคาที่เกินจริง และค่าใช้จ่ายอื่น เช่น ค่าเดินทาง ค่ากิน ค่าจัดการอื่นๆ ความรุนแรงที่ถูกแสดงออก การดูแคลน ต่อภาพทิวทัศน์ของคนเหล่านี้กลายเป็นทั้งความรุนแรง เป็นทั้งการสร้างความเป็นอื่นทางความเชื่อจากสมาชิกอื่น ในสังคม ซึ่งเป็นภาพสะท้อนเป็นปรากฏการณ์ร่วมของสังคม ความรุนแรงทางความคิด วาจา การแสดงออก ต่อภาพทิวทัศน์ของปรากฏการณ์ร่างทรงและตุ๊กตาลูกเทพ

ภาพที่ 2 ร่างทรงภาพสะท้อนทิวทัศน์ทางสังคม ศาสนาและความเชื่อ
(ภาพ : ออนไลน์)

ความเชื่อ ความรุนแรง และความตาย

ภาพทิวทัศน์ที่เขาเชื่อ หรือสร้างสถานการณ์ให้เชื่อ หากคำนวณตัวเลขเรื่องสำนักทรงกัณฑ์หรือปรากฏการณ์ลูกเทพที่นิยมกันทั่วบ้านทั่วเมืองก็ดี นับหนึ่งได้สะท้อนการถูกทำให้เชื่อ หรือส่งเสริมให้เกิดความเชื่อที่เกินความเป็นมนุษย์ สังคมกลายเป็นสังคมแห่งความเชื่อ สำนักทรงนั้นดี ตุ๊กตาลูกเทพนั้นดี ศักดิ์ การสอนให้มนุษย์ในสังคมเชื่อสิ่งอื่น นอกตัวเอง กลายเป็นการ “ยัดถ้อม” แสวงหาประโยชน์ที่นอกเหนือจากตัวเอง จนกระทั่งกลายเป็นปรากฏการณ์ร่วมของสังคม จึงทำให้ทิวทัศน์ทางสังคมเกิดขึ้น ความเจ็บป่วยทางสังคม ต่อความเชื่อในด้านต่างๆ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและ

วัฒนธรรม กลายเป็นปรากฏการณ์ร่วมของสมาชิกในสังคมที่มีความเชื่อ ความขัดแย้ง รุนแรงขยายวงต่อไปอีก สู่อารยัตินิยมร่วม เช่น เชื่อว่าเขาเป็นสื่อมวลชน เขาคงไม่โกหก เป็นฝักฝ่าย หรือสร้างความแตกแยก เชื่อเจ้าลัทธิ เป็นด็อกเตอร์ เป็นนายก อดีตนายก เป็นนักวิชาการ เป็นเลื่อง เป็นแดง ทวิลักษณ์ทางความเชื่อที่มียุทธศาสตร์เหมือนกัน ร้างทรง และตุ๊กตาลูกเทพ เกิดขึ้นในสังคมแห่งนี้ การใช้ความเชื่อมาเป็นกลไก นำ กลายเป็นพฤติกรรมร่วมของสมาชิกในสังคม ที่ส่งผลเป็นความเสียหายต่อสมาชิกในสังคมในองค์กรรวม กลายเป็น “วิกฤติ” จากความเชื่อด้วยตัวเอง ที่เสียทั้งเวลา ทรัพย์สินเงินทอง ค่านิยมที่ถูกต้อง อาจรวมไปถึงชีวิตด้วยก็ได้ เพราะเชื่อรูปปั้นว่าเป็นผู้สื่อสารกับพระเจ้า ราชวงศ์โรมานอฟจึงเพิ่มปฏิกริยาเร่งการล่มสลายของระบบกษัตริย์ที่ปกครองรัสเซียมากกว่า 300 ปี พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 พร้อมราชวงศ์อื่นถูกโทษประหารชีวิตตายยกครอบครัว เพราะเชื่อจิม โจนส์ กว่า 900 ชีวิตจึงตาย เพราะเชื่อลัทธิโอมชินริณเกียจึงมีผู้ตายและบาดเจ็บกว่า 6 พันชีวิต เพราะเชื่อ (เลื้อ)เหลื่อง และแดง การเผชิญหน้า แยกแยก และประหัตประหารกันจึงมีในสังคมไทย ทั้งที่เป็นคน “ไทย” ด้วยกัน องค์ลีมาเชื่อ “วิชฌมนต์” (ม.ม.(ไทย) 13/347/421) ของอาจารย์ว่ามีอยู่จริง การตัดนิ้วเพื่อเป็นเครื่องบูชาครู 999 นิ้ว 999 ชีวิต จึงเกิดขึ้น ปรากฏการณ์ความเชื่อเป็นได้ทั้งความเชื่อและความรุนแรง ดังสะท้อนผ่านร่างทรง ตุ๊กตาลูกเทพ การปะทะทางความคิด การด่าทอ ประณาม เกิดขึ้นร่วมกับปรากฏการณ์ความเชื่อด้วยเช่นกัน

ความรุนแรงทางความเชื่อ นัยหนึ่งกลายเป็นความก้าวร้าวรุกรานต่อคนอื่นหรือความเชื่ออื่นที่เกิดขึ้นจริงในสังคมและในเวลาเดียวกันในความเชื่อเหล่านั้นได้สะท้อนปรากฏการณ์ว่า องค์ลีมาลบอกให้พระพุทธเจ้า “หยุด” พระพุทธเจ้าตอบกลับมาว่า “เธอนั่นแหละหยุด” และตรัสต่อไปว่า “เราหยุดแล้ว หยุดเบียดเบียนผู้อื่น หยุดการประหัตประหารผู้อื่น”(ม.ม. (ไทย) 13/347/421) หากใช้คำว่าหยุด หรือแนวคิดว่ายหยุดมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจะทำให้เห็นว่า หยุดทบทวน ท่าที บทบาทพฤติกรรม และการกระทำผ่านความเชื่อนั้นๆ ก่อนดีไหม หากนำความเชื่อที่เกิดขึ้นมาประมวลอาจนิยามได้ว่า ความเชื่อที่เกิดขึ้นกลายเป็น “ชุดคิด” ที่ใช้ในการมองคนอื่นอย่างเข้าใจ ปรากฏการณ์การความเชื่อ ฝิ พุทธ พราหมณ์ ไสย หรืออื่นๆ ล้วนเป็นความจริงที่เกิดขึ้นในสังคม เพียงแต่การกำหนดท่าทีเป็นความเข้าใจ ประคับประคอง และหาทางออกร่วมกัน สังคมป่วยจะทุเลาเบาบางได้กระมัง

ทัศนะพุทธ : ทางออก และท่าทีต่อความเชื่ออื่น

ทวิลักษณ์ทางความเชื่อที่เกิดขึ้นเป็นได้ทั้งความเชื่อในฐานะที่อิงแอบอยู่กับความเชื่อดั้งเดิมหรือเป็นปรากฏการณ์ทางศาสนาต่อประเด็นความเชื่อหรือชุดความเชื่อสามารถเกิดขึ้นและเป็นได้ทั้งหมด เป็นได้ทั้งการหลงกลวง การมีความเชื่ออื่นเกินกว่าความจริงที่เกิดขึ้น ดังปรากฏเหตุการณ์ร่วมในสังคมครั้งพุทธกาล เป็นที่มาของการให้ความรู้ ว่า จริงแล้วๆ บทสรุปของปัญหาที่เกิดขึ้นอาจยัง

ไม่มีกระบวนการหรือเกณฑ์ทางสังคมอย่างชัดเจน แต่ได้สะท้อนปรากฏการณ์และความจริงที่เกิดขึ้น คือกระบวนการทางสังคม แปลว่าสังคมมีส่วนในการชี้นำหรือทำให้เกิดปรากฏการณ์ของการมีส่วนร่วมทางสังคม หรือกลไกทางสังคมจนกระทั่งกลายเป็นปรากฏการณ์ของการมีส่วนร่วม

1. พระพุทธศาสนาให้มี และใช้ “ปัญญา” (Wisdom) หมายถึง พระพุทธศาสนามีคำสอนในเรื่องที่ให้ชาวพุทธ มีหลักในการใช้เกณฑ์วินิจฉัยผ่านปัญญา อย่างชาญฉลาดบนพื้นฐานของการพึ่งพาแสวงหา และใช้ตนเองเป็นผู้กำหนดในเกณฑ์วินิจฉัยนั้นด้วยปัญญา

2. พระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อ “กรรม” (Action) หมายถึง มนุษย์มีกรรมเป็นของตนเอง การทำกรรมใดๆ หรือแสดงออกต่อพฤติกรรมใดๆ การคิด การตัดสินใจที่จะกระทำการใด หรือไม่กระทำการใด ทำดีมีประโยชน์ เป็นโทษ ไม่มีโทษ แต่ทั้งหมดเป็นกรรมของผู้กระทำ แปลว่ากระทำการใด ผลก็จะตกกับผู้กระทำนั้น เช่น ถือซื้อโดยขาดปัญญา ผลแห่งการขาดปัญญา ก็จะตกกระทบต่อผู้กระทำนั้นเช่น ท่าที่รังเกียจ หรือท่าที่มองสมาชิกที่ถือกุมารทองลูกเทพ เป็นตัวตลก แปลว่าผลกระทบของผู้กระทำมีความเชื่อในแบบที่ตัวเองพึงใจ ก็ต้องพร้อมรับกับผลที่เกิดขึ้นอันนอกเหนือจากการควบคุม พระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อกรรมหรือการกระทำ จึงหมายถึง ทำอย่างไรจะพึงได้ผล อันเนื่องต่อจากเหตุ และผลนั้นด้วยเช่นกัน

3. พระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง พระพุทธเจ้าให้แนวคิดในเรื่อง “ตนเอง” ดังพุทธพจน์ว่า “อตตahi อตตโน นาโถ” แปลว่ามนุษย์เป็นที่พึ่งแห่งตน การสอนให้พึ่งสิ่งอื่นนอกตัวเอง ไม่ใช่เจตนารมณ์แห่งพระพุทธศาสนา ไม่ได้เป็นไปเพื่อการพัฒนาตนเองในการที่จะอยู่อย่างสง่างามและมีศักดิ์ ในหลักศีล 5 ในข้อที่ 5 ความหมายคือพระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์มีศักดิ์ในตนเองและมีอำนาจในตนเอง ในการที่จะควบคุมและกำหนดตัวเองในการทำ คิด ตัดสินใจอย่างชาญฉลาดบนพื้นฐานของปัญหาและการมีวิจารณ์อย่างเหมาะสม ดังนั้นการที่ชาวพุทธ หรือคนในสังคมส่วนใหญ่ที่นับถือพระพุทธศาสนาหรือเป็นพหุทางความเชื่อในศาสนา ใช้วิธีคิดในการเชื่อสิ่งอื่นนอกตัว เช่น เชื่อโชคกลาง เชื่อพระราหู เชื่อเทพ ร่างทรงหรืออื่นใด ที่ไม่นับเนื่องในการเชื่อตนเอง พัฒนาตนเองอย่างชาญฉลาด ดังนั้นการเชื่อมั่นในตนเองจึงเป็นอุดมคติสำคัญ ที่ทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นมีพลังในการบริหารจัดการชีวิตตนเองผ่านความเชื่อในตัวเองด้วยเช่นกัน

4. พระพุทธศาสนาสอน “หลักศรัทธา” หรือสอนให้มีศรัทธาความเชื่อ โดยหลักการทางพระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อเรื่อง (1) กรรม กัมมสัทธา (2) เชื่อผลกรรม วิปากสัทธา (3) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ในความหมายของความเชื่อตามกรอบแนวพุทธศาสนาต้องเป็นความเชื่อที่ผ่านกระบวนการพิสูจน์ ทดลองอย่างเป็นระบบ แล้วจึงนำไปสู่การเชื่อบนพื้นฐานของปัญญาและการตัดสินใจอย่างชาญฉลาด (กาลามสูตร 10/เกณฑ์วินิจฉัยตามแนวพุทธ 10 ประการ) ส่วนร่างทรงก็ดี หรือตุ๊กตาลูกเทพก็ดี หากพิจารณาไปเป็นความเชื่อในระบบความคิดอย่างหนึ่งโดยไม่มีการพิสูจน์ ไม่ต้องการเหตุผล ภาพความเชื่อของร่างทรงจะปรากฏอยู่ในพิธีกรรมที่ร่างทรงได้กำหนด

ขึ้น รวมไปถึงกลุ่มผู้สร้างลักษณะความเชื่อผ่าน “ตุ๊กตาลูกเทพ” ก็ดี โดยกรอบคิดทางพุทธศาสนาที่ใช้ในการมอง ความเชื่อเหล่านี้ร่วมกับหลักศรัทธาอาจเห็นได้ว่า พฤติกรรมคนไทยเป็นแบบ “อุปาทาน” (อิตถวาอุปาทานและสัสสปตูปาทาน) อันสัมพันธ์กับแนวคิดในเรื่องวิญญูณนิยม ในแนวคิดของเรื่องโอปปาติกะ (ในโยนิ 4), เรื่องเทพ/เทวดา (ในเทพ 3, ภูมิ 4, คติ 5), เรื่องสัตว์โลก (ในโลก 3), เรื่องสังขารและวิญญูณ (ในขันธ 5) และเรื่องกรรมกับการเกิดใหม่ (สังสารวัฏ) ที่ยืนยันถึงการมีอยู่จริงของปรโลก และสวรรค์ อันเป็นสาระหลักของความเชื่อเรื่องเทพเจ้าและพิธีทรงเจ้าเข้าผี

5. พระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อในเรื่องผลของการกระทำ หมายถึง ผลของการกระทำนั้นได้ก่อให้เกิดผลเป็นนัยเชิงประจักษ์ รวมไปถึงผลของการกระทำนั้น เป็นนวัตกรรมร่วมของสังคมร่วมกัน หลักกรรม ในบริบทกรรมตามนัยทางพระพุทธศาสนา แต่มีใช้ทฤษฎีกรรมที่ถูกต้องในทางพุทธศาสนา เช่นการทำความดี เพื่อที่จะได้สิ่งตอบแทนที่เป็นความดีงาม ทั้งในส่วนของวัตถุ และความพึงใจที่เป็นนามธรรม

ส่วนหลักกรรมที่ส่งผลต่อการประกอบพิธีกรรมนั้นประกอบด้วย ในส่วนของการประยุกต์หลักศรัทธา กรรม และการบำเพ็ญบารมี ในการประกอบพิธีกรรมของร่างทรงนั้น ไม่ได้แยกอย่างเด็ดขาดออกเป็นส่วน แต่จะมีความเกี่ยวเนื่องจนเป็นเนื้อเดียวกัน สำเร็จเป็นพิธีกรรมที่มีความแนบแน่นในแนวเดียวกัน เช่นในพิธีกรรมไหว้ครู ปรากฏชัดเจนถึงการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในพิธีกรรม เป็นการ แสดงให้เห็นถึงหลักความเชื่อ ที่มีการระลึกถึงพระรัตนตรัย แต่มีลักษณะไสยศาสตร์แทรกปนอยู่ ร่างทรงกับพระรัตนตรัย มีความสัมพันธ์กันในภาวะแบบความเชื่อถือ น้อมรับมาและปรับใช้ให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของตนเอง และสังคม ร่างทรงเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระรัตนตรัย และเป็นผู้มีความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย ได้รับประสบการณ์ตรง มีการแนะนำคนอื่น ให้ศรัทธาเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย ซึ่งถูกยกไว้เป็นที่เคารพในระดับสูง ร่างทรงมีบทบาทสูงในด้านให้คำแนะนำส่วนอิทธิพลของร่างทรงที่มีต่อสังคมไทย ทางด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครองพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง

ท้ายที่สุดของความเชื่อ เราคงไม่บอกว่าสิ่งใด ถูกสิ่งใด ดีไม่ดี เพราะมนุษย์มีศักดิ์ศรีของตนเองที่จะเชื่อ หรือไม่เชื่อต่อสิ่งเชื่อที่เกิดขึ้น เราคงไม่บอกว่าอะไรดี หรือไม่ดี ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง เพราะความเชื่อ เป็นเรื่องเฉพาะบุคคล ตรงนั้นเราเคารพ แต่ในเวลาเดียวกันความเชื่อนั้นต้องไม่คุกคามหรือรุกรานต่อสิทธิขั้นพื้นฐานและความเชื่อของคนอื่นด้วยเช่นกัน เพราะเมื่อเป็นเช่นนั้นความเชื่อ ต่อสิ่งเชื่อนั้นจะกลายเป็นปัญหาและผลกระทบต่อเราหรือคนอื่นไปในตัวด้วย ในสังคมที่ต้องการความหลากหลายจนกลายเป็นพหุวัฒนธรรมทางความเชื่อ ศาสนาและ สังคม

บทสรุป

ทวิลักษณ์ทางความเชื่อเป็นเรื่องปกติในสังคมและในทุกๆ สังคม แต่ความจริงภาพสะท้อนเหล่านั้นได้สะท้อนปรากฏการณ์ความเชื่อ และความไม่เชื่อ ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม ทวิลักษณ์นัยหนึ่งเป็นได้ทั้งเอกลักษณ์ เป็นได้ทั้งความเจ็บป่วย พุทธศาสนามีแนวทางหรือท่าทีต่อความเชื่ออย่างไร ? การเสนอทางออกต่อความเชื่อในสังคมพุทธ กรณี “วิกฤติของความเชื่อ” ชาวบ้านใน “กาลามะ” พระพุทธเจ้าได้เสนอวิธีการ พร้อมบทสรุปว่า “อย่าปลงใจเชื่อ” เพียงเพราะสิ่งใดสิ่งหนึ่งในจำนวน 10 ประการ ก็ย่อมหมายความว่าความเชื่อทวิลักษณ์ การเชื่อเทพเจ้าหลายองค์ในแบบศาสนาฮินดูหรือการเชื่อในพระเจ้าองค์เดียวในแบบคริสต์ อิสลาม หรือการประกาศว่าเป็นศาสนาไม่มีพระเจ้าแบบพุทธ หรือการอิงแอบแบบทวิลักษณ์ในสังคมไทยที่ยกมาเป็นกรณีศึกษา หรือกลุ่มคนที่ประกาศตัวว่าไม่มีศาสนาก็ตาม ล้วนเป็นชุดความเชื่อที่ถูกผลิตออกมาในสังคม ดังนั้นกระบวนการซื้อต่อสิ่งเชื่อจึงไม่ยืนยันว่าสิ่งใดถูก หรือแบบใดผิด เพราะเมื่อถึงที่สุดความเชื่อเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละสังคมและทุกสังคม เพียงแต่ว่าเป้าหมายของความเชื่อคงมีไว้เพื่อเป็นกลไกร่วมในการจัดการจัดการสังคมและชุมชนนั้น ๆ เท่านั้น และในเวลาเดียวกันในชุมชนและกลไกเหล่านั้นก็คงเป็นเพียงปรากฏการณ์ร่วมของสังคมนั้นให้เกิดการขับเคลื่อนและแรงขับเคลื่อนไปข้างหน้า การเชื่อในแบบทวิลักษณ์ ที่อาจเป็นพหุความเชื่อ หรือพหุวัฒนธรรมย่อม ทั้งการเชื่อร่างทรงแล้วชวนคนนับถือปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา การให้ความสำคัญกับลูกเทพ แต่ก็ใช้พระเครื่อง จึงเป็นปรากฏการณ์สะท้อนความเชื่อ หรือการเข้าวัดปฏิบัติธรรม แต่ในเวลาเดียวกันก็เดินสายบนบาน ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ต่างๆ หรือการเดินสายบูชาพระพินาศ พระพรหมใหญ่ ล้วนเป็นการสะท้อนภาพทวิลักษณ์ที่เกิดขึ้น แต่บทสรุปของความเชื่อควรเป็นไปเพื่อความดีงามและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ไม่ใช่ทะเลาะ ด่าทอ หรือประหัตประหารด้วยความรุนแรง จนกระทั่งชีวิต เพราะความจริงแล้วความเชื่อและศาสนาถูกออกแบบมาเป็นกลไกหนึ่งและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีหน้าไว้รับใช้มนุษย์ ไม่ใช่ให้มนุษย์กลายเป็นเครื่องมือ

เอกสารอ้างอิง

- คมกฤษ อยู่เต็กเค่ง. (2558). “ทรงเจ้าเข้าผีในสังคมไทย”. มติชนสุดสัปดาห์. ปีที่ 35 ฉบับที่ 1833, 2-8 ตุลาคม 2558, น.65.
- คมกฤษ อยู่เต็กเค่ง. (2558). เจาะลึกแนวคิด “ร่างทรง” ในสังคมไทย ! กับ “เซฟหมี่”. มติชนออนไลน์ สืบค้นเมื่อ วันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2558 จาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1442927761
- เดลินิวส์. (2559). ยังมีปฏาธิมาแรง? ตุ๊กตาลูกเทพความเชื่อ ยุคโหยหา. สืบค้นเมื่อ 26 มกราคม 2559. จาก <http://www.dailynews.co.th/article/375343>

- ณัฏฐ์ณพ สุกใส. (2011). จตุคามรามเทพ : กระบวนการสร้างความหมายและมูลค่า. มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2011) หน้า 605-621.
- นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ. (2532). ร่างทรง : บทบาทที่มีต่อสังคมปัจจุบัน กรณีศึกษาที่อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา Medium : their roles and functions in the Thai society a case study of Amphoe Muang, Changwat. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระเทพวริทย์ อุตตสนโต (โอชาวัฒน์). (2549). การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ของร่างทรง: กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (พระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ASTV ผู้จัดการ. (2558). แห่บูชา! “ตุ๊กตาลูกเทพ” เทรนด์แรงแซงหิน..ศรัทธาหรือมมาย. สืบค้นเมื่อ 25 พฤษภาคม 2558. จาก <https://www.mahidol.ac.th/th/twitter/news-2015-05-25-6.pdf>